

РЕЦЕНЗИЯ

От: проф. д-р Стефан Петранов, професор в Стопанския факултет на СУ „Св. Климент Охридски”

Относно: дисертационен труд за присъждане на научната степен „доктор на науките“ по професионално направление 3.8 Икономика

Автор на дисертационния труд: Виктор Иванов Йоцов

Тема на дисертационния труд: Между ефективността и справедливостта: оценка на ефектите от плоския данък в страните от Централна и Източна Европа

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед 124/27.02.2026 г. на Директора на ИИИ на БАН.

1. Информация за дисертанта

Виктор Йоцов е професор в Катедра „Финанси и счетоводство“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски”, където чете лекции по дисциплините „Пари, банки и финансови пазари“, „Публични финанси“ и „Финансови кризи“. Същевременно, той е професор и по съвместителство в Секция Макроикономика в Института за икономически изследвания при БАН. Той има научната степен „доктор по икономика“ от ИИИ при БАН с дисертационен труд „Моделиране и прогнозиране на икономическите процеси в условията на преход – теоретични постановки и емпирични резултати“. Магистър е по икономика от Университета по национално и световно стопанство.

Извън академичната си дейност, авторът на предложения дисертационен труд има също така впечатляващо богат професионален и административен опит в различни организации и институции. В това отношение изпъкват позициите му на и.д. Главен икономист и Директор на Дирекция „Икономически изследвания и прогнози“ на БНБ, Представител на България в МВФ и Съветник на изпълнителния директор на фонда, Независим член на Надзорния съвет на Обединена българска банка.

Тази комбинация от академичен фундамент, административен опит, както и професионален опит в национални и международни финансови институции и в корпоративното управление, дава възможност за много

широк и разностранен поглед върху икономическите процеси. Това, от своя страна, ети създава отлична основа за представената разработка.

2. Обща характеристика и актуалност на представения дисертационен труд

Представената дисертация се състои от 293 страници, от които 246 страници основен текст, библиография със 119 източника и пет приложения. Основният текст е разделен на уводна част и седем глави, като последната (седма) глава по същество представлява заключение, представяйки препоръки за икономически политики и заключителните размисли на автора. В приложенията са представени количествени резултати от оценяването и тестирането на използваните иконометрични модели, както и други различни данни, използвани в изследването. Текстът е илюстриран с помощта на 50 графики и 21 таблици.

Темата на дисертационния труд насочена към ефектите от пропорционалното данъчно облагане е безспорно актуална. Въпросите за проектирането и реализирането на оптимална данъчна система са измежду вечните проблеми на икономическата наука, защото няма данъчна система, която да е идеална по всяко време и на всяко място. В този смисъл темата е актуална изобщо, но в частност, понастоящем в България, нейната актуалност се обуславя и от допълнителни обстоятелства, свързани от една страна с императивната необходимост от овладяване на бюджетните дефицити и от друга страна с препоръките на редица международни институции за преосмисляне на прилаганата пропорционална данъчна система.

С оглед на тези условия авторът се е фокусирал върху оценка на ефектите от прилагането на пропорционална данъчна система за доходите на физическите лица в страните в Централна и Източна Европа и на тази база формулирането на съответни изводи за икономическата политика в България. Отделни опити в това направление са налични и в международната и в българската специализирана литература, но в предлагания труд се постига информативна панорамна картина, с много широка база количествени и неколичествени данни и съвременен аналитичен апарат.

Обемът на предлаганото изследване, неговата дълбочина, достигнатите теоретични обобщения, сложността и важноста на разглежданите проблеми съответстват на дисертационен труд за придобиване на научната степен „доктор на науките“. Работата е логично структурирана, подходът е унифициран, изложението е ясно, последователно и логически свързано между отделните части.

3. Съдържание на представения дисертационен труд

Въведение. Преди да пристъпи към изложението на своето изследване по същество, във Въведението авторът представя основните характеристики на своята дисертация - научно-изследователските въпроси, които са предмет на изследването, хипотезите, които се тестват, обхват и методология, както и структурата на дисертацията. Коректно са коментирани и съществуващите ограничения на методологията.

Първа глава логично представя теоретичните основи на данъчната политика и преглед на литературата в областта на данъчното облагане на физическите лица с фокус върху пропорционалната система. Разгледани са обективно аргументите „за“ и „против“ тази система и е изградена теоретичната и концептуална рамка на изследването. Прегледът на литературата стига до извода, че изследванията на други автори не подкрепят универсални изводи относно предимствата на пропорционалната пред прогресивната система, а се подчертава важната роля на контекста, в който работи съответната система.

Втора глава представя хронологията на въвеждането на пропорционално облагане на доходите на физическите лица от средата на 90-те години на миналия век в страните в Централна и Източна Европа, бивши социалистически страни и членки на Съвета за икономическа взаимопомощ. На базата на сравнителен анализ са разгледани основните тенденции, мотивите за приемането, резултатите, както и мотивите за изоставянето на тази система на по-късен етап в някои от страните. Анализът обхваща по-широк кръг от страни, в сравнение с тези, които впоследствие участват в иконометричните модели, развити в последващите глави. Независимо от това, включването в тази глава на страни като Русия, Сърбия, Украйна, Грузия е информативно и полезно за по-нататъшните анализи на автора.

Резултатите от сравнителния анализ емпирично потвърждават разбирането за смесени икономически резултати – някои страни постигат впечатляващи резултати, докато други имат ограничени резултати, съпроводени с бюджетни затруднения. Но във всички случаи е трудно да се отделят ефектите на данъчната система от други фактори, които също имат влияние върху разглежданите резултати.

В Трета глава са представени променливите, които се използват в иконометричните модели в следващите глави като зависими, обяснителни и контролни променливи. Аргументира се също така и аналитичния апарат на изследването. Обяснява се методологичния подход, който почива на прилагането на панелни модели с фиксирани ефекти, event study, DiD

(разлика в разликите) и проверки за устойчивост, като предлаганите модели са показани в аналитичен вид. Така избраният апарат съответства на съвременните постижения на емпиричните изследвания на причинно-следствени връзки.

Четвърта глава излага резултатите от емпиричния анализ за 11 страни от ЦИЕ, които са включени в емпиричната част на изследването. В нея се изследват ефектите от въвеждането на пропорционална данъчна система върху седем важни макроикономически показатели – икономически растеж, пазар на труда, преки чуждестранни инвестиции, неравенство в доходите, бюджетни приходи, публичен дълг и автоматичните фискални стабилизатори. Описаните в Трета глава модели са използвани в различни модификации съответно с и без контролни променливи, като са представени резултатите от оценяването на три панелни модела и два DiD модела. Допълнително са представени резултатите и от декомпозиционен анализ, целящ да разложи общите ефекти на структурни компоненти и компоненти, свързани с размера на данъчните ставки. Получените резултати се подкрепят и от проверки за устойчивост. Емпирично се потвърждава, че въвеждането на пропорционално облагане в изследваните страни е свързано с противоречиви ефекти – положителни по отношение на икономическата активност и фискалната устойчивост и същевременно негативни по отношение преките чуждестранни инвестиции, неравенството на доходите и автоматичните стабилизатори. Потвърждава се, също така, че има съществена хетерогенност по страни и по времеви периоди, което подчертава критичното значение на други фактори, отчитащи контекста, в който са провеждани данъчните реформи.

В Пета глава се търси отговор на въпроса какъв е ефектът от въвеждането на пропорционален данък, конкретно в България, чрез прилагането на две методологии - Synthetic Control Method (SCM) и Difference-in-Differences (DiD). Основният извод е, че отговорът на този въпрос следва да се търси на базата на обществените предпочитания относно компромиса между ефективност и справедливост.

Глава шеста представя авторовата интерпретация на получените резултати, сравнява ги с резултатите от други изследвания и анализира механизмите, чрез които пропорционалното облагане може да доведе до различни резултати в различни страни.

В Глава седма са синтезирани заключенията на автора и са изложени редица негови препоръки за реформа на данъчната система в България. Приемайки, че българското общество има умерено нежелание за неравенство на доходите, авторът стига да извода, че нетният ефект от

прилагането на пропорционален данък в България, за разглеждания период, е отрицателен по отношение на общественото благосъстояние. На тази база са и неговите препоръки за данъчна реформа, която да възприеме прогресивно облагане, както и други препоръки, свързани с подобряване на ефективността на данъчната система.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Представеният дисертационен труд има ясно формулирани значими икономически проблеми. В него авторът е постигнал съществени научни и научно-приложни приноси. От първите бих открил:

- Анализа на политико-икономическите фактори, които обясняват приемането и частичния (на този етап) отказ от пропорционално данъчно облагане в страните от ЦИЕ, както и механизмите на влияние на тези фактори.
- Изследването на предизвикателствата към данъчната политика в контекста на членство в Евроразоната и фискалната интеграция в Европейския съюз.

От научно-приложните приноси бих подчертал:

- Цялостната емпирична оценка на ефектите от пропорционално облагане в страните от ЦИЕ.
- Контрафактуалния анализ за ефектите в България.
- Препоръките за икономически политики по отношение на данъчната система в България.

Като цяло приемам изброените приноси на стр. 39-40 от Автореферата.

5. Изпълнение на изискванията

По отношение на самия дисертационен труд моята оценка, на базата на заключенията от предходните раздели на рецензията, е че той представлява оригинална авторова разработка и не повтаря темата или значителна част от съдържанието на труда, за който е получена образователната и научна степен „доктор”. Трудът е базиран на достоверни научни данни, чийто източници са докладвани изчерпателно и отговаря напълно на изискванията на чл. 59, ал. 3 от Правилника за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в ИИИ при БАН.

По отношение на допълнителните наукометрични критерии, свързани с публикациите на автора и други негови академични дейности, от представената Справка за изпълнението на минималните национални

изисквания по чл. 26 от ЗРАСБ се вижда, че набраният брой точки надхвърля значително минималните изисквания. При необходимост 100 точки за групи Г и Д, Виктор Йоцов има съответно 210 точки и 380 точки. Освен това, в справката са показани и внушителен брой точки за дейности като ръководство на и участие в научни проекти и ръководство на докторанти, които макар да не влизат в минималните изисквания, дооформят впечатлението за активна и продуктивна академична дейност.

6. Критични бележки и препоръки

Като цяло, предложеният труд оставя много добро впечатление със своя широк мащаб и с дълбочината на изследваните въпроси. Но от гледна точка на използвания аналитичен апарат имам две бележки:

- Авторът е използвал един и същ набор от обяснителни променливи за всички зависими променливи в иконометричните модели. Това е довело в някои случаи до липса на важни регресори и съответно до коефициенти, които са статистически незначими или с теоретично „неочаквани“ знаци. Авторът коректно коментира тези особености вербално, но според мен, резултатите биха били по-убедителни, ако за различните случаи се използват различни обяснителни променливи, съобразени с най-важните фактори като регресори.
- При анализа на ефекта върху данъчните приходи, оценката би била по-прецизна, ако зависимата променлива не отразява всички бюджетни приходи, а само тези от данък върху доходите на физическите лица.

7. Заключение

На базата на постигнатите резултати и изложените по-горе аргументи считам, че предложеният дисертационен труд на **Виктор Иванов Йоцов** отговаря на критериите и изискванията, залегнали в Правилника за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в ИИИ при БАН. С настоящата рецензия изразявам моето **положително мнение** за присъждане на научната степен “доктор на науките” на Виктор Йоцов.

25.04.2026/София

Подпис:
(Проф. д-р Стефан Петранов)